

4. Іоненко К.В. Формування та оцінка фінансового потенціалу регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 – "Гроші, фінанси і кредит" / Іоненко К.В. – К., 2007. – 24 с.

5. Козоріз М.А. Концептуальні засади управління фінансовим потенціалом регіону / М. Козоріз, І. Сторонянська // Економіст : наук. журнал. – 2011. – № 5. – С. 24-27.

6. Крук О.М. Шляхи підвищення ефективності формування фінансового потенціалу місцевого бюджету та його оцінка / О.М. Крук // Економіка промисловості : наук.-практ. журнал. – 2011. – № 1. – С. 220-225.

7. Свірський В.С. Проблеми структурування фінансового потенціалу держави / В.С. Свірський // Інноваційна економіка : наук. журнал. – 2009. – № 3. – С. 136-139.

8. Тимошенко О.В. Фінансовий потенціал як основа соціально-економічного розвитку територіальної громади / О.В. Тимошенко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України : зб. наук. праць : зб. наук. праць. – 2012. – № 1 (13). – С. 123-126.

Высочина А.В. Обобщение и развитие научно-методических положений к пониманию сущности финансового потенциала регионов

Исследована сущность понятия "финансовый потенциал региона". Выделены нематериальный, ресурсный, системный и структурный подходы к трактовке исследуемого понятия и проведен их критический анализ. Разработан авторский подход к определению сущности финансового потенциала региона.

Ключевые слова: финансовый потенциал, финансовые ресурсы, регион.

Vysochyna A.V. Generalization and development of scientific and methodological approaches on region financial potential identification.

The essence of the category of "financial potential of region" is researched. Non-material, resource, systemic and structural approaches on region financial potential identification are determined. The critical analysis of main approaches is realized. The author approach on identification of the region financial potential is developed.

Keywords: financial potential, financial resources, region.

УДК 336.143.2

Здобувач Ю.В. Шушкова¹ – Львівська КА

ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ ТА ЇХ МІСЦЕ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Розглянуто суть та подано характеристику державних фінансів, обґрунтовано авторський підхід до визначення їх структури. Досліджено особливості формування державних фінансів, їх функції та напрями використання. Висвітлено основні аспекти грошових відносин, що виникають у процесі суспільного відтворення та господарсько-фінансової діяльності держави і суб'єктів підприємництва, організацій, установ та населення.

Ключові слова: державні фінанси, фінанси, фінансова система, структура державних фінансів.

Вступ. Державні фінанси є однією із ключових і найважливіших сфер фінансової системи держави, яка беззаперечно повинна забезпечити відповідними обсягами фінансових ресурсів усі галузі та сфери діяльності держави й ефективне виконання як економічних, так і соціальних функцій.

Реально державні фінанси є фундаментом стабільного функціонування та запорукою економічного розвитку країни, її подальшого підвищення матеріального добробуту населення.

Водночас державні фінанси є основною складовою вітчизняної фінансової системи, за допомогою якої і через яку відбувається реалізація системи розподілу валового внутрішнього продукту як між різними верствами населення, так і між підприємницькими структурами та територіями. Отож, відбувається вплив фінансів на економічний і соціальний розвиток як окремих галузей, так і держави загалом. Варто зазначити, що фінансова система і особливо державні фінанси, як головна її складова, мають свої особливі принципи організації та методи функціонування, що звичайно обумовлено функціями та роллю держави в управлінні, регулюванні та забезпеченні сталих економічних і соціальних сфер життя українських громадян, забезпечення відповідних умов щодо нормального функціонування та ефективної діяльності як суб'єктів підприємницької діяльності, так і невиробничих структур і органів управління.

Французький вчений-фінансист П.М. Годме, у своїй праці "Фінансове право", зазначає, що "державні фінанси – це суспільне багатство у формі грошей і кредиту, яке перебуває в розпорядженні органів держави" [5]. Своєю чергою, як сукупність доходів і видатків із бюджету визначають суть фінансів німецькі вчені Н. Цімерман і К. Хенке [17, с. 19]. Вітчизняні вчені-економісти В.Д. Базилевич та Л.О. Баластрин розглядають державні фінанси як складову частину фінансової системи і трактують як "систему грошових фондів, зосереджених в руках держави і призначених для виконання властивих їй функцій, а також сукупність форм і методів, за допомогою яких ці функції реалізуються" [1, с. 10].

Як "...сукупність грошових відносин, пов'язаних з формуванням, мобілізацією і розміщенням фінансових ресурсів та обміном, розподілом і перерозподілом вартості, створеної на основі їх використання, валового внутрішнього продукту, а за певних умов і національного багатства", розглядає державні фінанси відомий в Україні економіст В.М. Опарін [11, с. 5]. На відміну від деяких вітчизняних економістів, автори "Фінансового словника" розглядають державні фінанси ширше: як складову фінансової системи, її центральну ланку, через яку держава здійснює вплив як на економічний, так і на соціальний розвиток країни [6, с. 465].

Значний внесок у розробку теорії державних фінансів зробили такі відомі українські вчені, як: В. Андрущенко, В. Базилевич, О. Василик, О. Кириленко, М. Крупка, І. Лютий, В. Опарін, К. Павлюк, Ю. Пасічник, В. Федосов та інші. Водночас у науковому плані потребують відповідного вивчення та дослідження державні фінанси, як основна складова вітчизняної фінансової системи, їхня структура та функції.

Мета дослідження. З'ясування суті, структури і функцій державних фінансів та визначення місця державних фінансів у вітчизняній фінансовій системі.

Виклад основного матеріалу. Держава за допомогою державних фінансів перерозподіляє значну частину валового внутрішнього продукту, який виступає головним об'єктом фінансових відносин. Своєю чергою, суб'єктом цих фінансових відносин, з одного боку, є держава, а з іншого – населення та

¹ Наук. керівник: проф. В.І. Слейко, д-р екон. наук – Львівська КА

підприємницькі структури. Державні фінанси, як головна ланка фінансової системи держави, опосередковують майже 80 % усіх фінансових відносин і включають різноманітні фінансові інституції, за допомогою яких держава проводить свою фінансову діяльність. Державні фінанси охоплюють державний бюджет, централізовані та децентралізовані фонди цільового призначення, фінанси підприємств і організацій державної та комунальної форм власності, державний кредит, державне особисте та майнове страхування (рис. 1).

Рис. 1. Класифікація державних фінансів України [2; 3; 6, с. 465; 9].

Варто зауважити, що більшість вітчизняних економістів-фінансистів вважають, що фінанси є певною системою грошових відносин, які виникають у процесі суспільного відтворення, господарсько-фінансової діяльності підприємств. Основні види грошових відносин між суб'єктами господарсько-фінансової діяльності, між ними і державою та її органами представлено на рис. 2. На цьому рисунку наведено найбільш типові грошові відносини, але можуть бути й інші їхні комбінації між суб'єктами економічних відносин.

Отже, виходячи з визначених критеріїв, фінанси варто розглядати як систему грошових відносин, що виникають у процесі мобілізації, створення, розподілу, перерозподілу і використання валового внутрішнього продукту, формування цільових грошових фондів як на макро-, так і на мікрорівні з подальшим їх використанням за призначенням та належним організаційно-правовим оформленням цього процесу.

Як уже зазначалось, для виконання відповідних функцій, покладених на державу, вона використовує частину фінансових ресурсів суспільства, тобто формується така категорія фінансової системи, як державні фінанси [3]. Мобілізація фінансових ресурсів державою проводиться з метою їх використання для економічного розвитку країни, вирішення соціальних питань і забезпечення нормального функціонування державних органів.

Розглядаючи державні фінанси у ширшому аспекті, вважаємо, що державні фінанси є головною підсистемою фінансової системи країни, через яку відбувається вплив на економічні та соціальні процеси, здійснюється розвиток країни тощо. Вони є сукупністю економічних і фінансових відносин щодо створення та розподілу валового внутрішнього продукту з метою формування відповідних центральних грошових фондів, які надалі використовуються державою для забезпечення виконання відповідних функцій, покладених на державу. Свої функції держава виконує через систему створених фінансових інститутів, які покликані як управляти державними фінансами, так і відповідно регулювати їхній розподіл і перерозподіл для ефективного розвитку країни і задоволення потреб населення.

Система фінансових відносин в Україні

Тип відносин	Види грошових відносин
Між суб'єктами господарювання	Платежі за поставлені матеріали, сировину, куплену продукцію, штрафи, пеня за порушення договірних зобов'язань
Між державою і господарськими суб'єктами (підприємствами всіх форм власності)	Податкові платежі до державного і місцевого бюджетів, дотації та інші фінансові форми підтримки окремих підприємств, галузей та ін.
Між підприємствами та їхніми структурними підрозділами (цехами, бригадами, ланками)	Розподіл і перерозподіл грошових ресурсів між окремими підрозділами підприємств, матеріальна винагорода за працю робітникам, службовцям
Між державними органами різних рівнів управління	Фінансування регіонів, територіально-виробничих комплексів, природно-охоронних заходів, перерозподіл бюджетних доходів
Між державою і установами, організаціями бюджетної сфери обслуговування	Бюджетне фінансування державних органів управління, медицини, освітньо-наукових установ, система оподаткування
Між державою, її органами і населенням	Оплата різного роду платежів, податків, зборів, фінансова допомога, пільги, пенсійне обслуговування тощо
Між банківськими, комерційними установами і населенням	Грошово-кредитне обслуговування господарських суб'єктів. Обслуговування вкладів населення в ощадбанку, комерційних банках
Міжнародні фінансово-грошові відносини	Отримання кредитів, їх обслуговування, грошово-фінансові експортно-імпорتنі операції тощо

Рис. 2. Класифікація фінансових відносин в Україні (складено автором на основі аналізу наукових публікацій [2, с. 58-59; 8, с. 110-112; 14; 15; 16])

Державні фінанси функціонують на чітко визначених умовах і формуються за рахунок фінансів підприємств та організацій державної і комунальної форм власності. За рахунок цього джерела створюється майже 35 % валового внутрішнього продукту, який є головним об'єктом фінансового розподілу [7, с. 141]. Правда, за умов переходу до ринкових відносин частка державного сектору економіки з року в рік істотно зменшується, проте ще на сьогодні цей сектор відіграє ключову роль у формуванні, розподілі, перерозподілі та використанні фінансових ресурсів країни.

Іншим важливим і за умов трансформації вітчизняної економіки чи не найголовнішим джерелом формування державних фінансів є податкові надходження. Своєю чергою, податкові надходження прямо залежать від розвитку національної економіки та її галузей, розвитку виробництва, тобто випуску товарів (продукції), виконання робіт і надання послуг. Підтвердженням того, що оподаткування, тобто податки, є на сучасному етапі розвитку економіки основним джерелом державних фінансів, є те, що автори "Словника сучасної економіки Макміллана" подають визначення терміна "бюджетна політика (фіскальна політика) (fiscal policy)" такого змісту: "Бюджетна політика – зви-

чайно означає використання оподаткування та державних видатків для регулювання сукупного рівня економічної діяльності" [13, с. 41].

Отже, державний бюджет є основним загальнодержавним фондом централізованих грошових ресурсів, що виражає економічні відносини держави у процесі розподілу і перерозподілу валового суспільного продукту та національного доходу [9, с. 55; 10], а основними джерелами наповнення державного бюджету є фінанси підприємств і організацій державної та комунальної форм власності та податкові надходження. Тому розглянемо стан економіки 2011 р. та діяльність основних галузей національної економіки, за рахунок яких, тобто податкових надходжень від їх діяльності, наповнюється державний бюджет.

Незважаючи на фінансово-економічну кризу та погіршення кон'юнктури у другій половині 2011 р., у вітчизняній економіці спостерігався досить високий приріст за основними макроекономічними індикаторами. Тоді темпи приросту реального вітчизняного валового внутрішнього продукту зросли до 5,2 % порівняно з 2010 р. (4,2 %). Зростання національної економіки відбувалось за рахунок підвищення рівня внутрішнього споживчого та інвестиційного попиту, сприятливої зовнішньоекономічної кон'юнктури й ефективної зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання у першому півріччі 2011-го та рекордного врожаю сільськогосподарських культур у другій його половині. Проте вже наприкінці цього року зменшився зовнішній попит на продукцію українських виробників і відповідно знизилася активність, що зумовили уповільнення зростання світової економіки.

Значним досягненням було зниження споживчої інфляції за підсумками 2011 р. до 4,6 % порівняно з прогнозованим урядом рівнем 8,9 %. Низькі темпи зростання споживчих цін були наслідком, як уже зазначалось вище, рекордного врожаю зернових культур, овочів та фруктів. Досить виважена та цілеспрямована монетарна політика Національного банку України і відповідна контрольована тарифна політика уряду також сприяли зниженню інфляційного тиску протягом 2011 р. У 2011 р., як і в попередні роки, рахунок поточних операцій платіжного балансу України було зведено з дефіцитом, а додатне сальдо рахунку операцій з капіталом та фінансових операцій зменшилось внаслідок істотного уповільнення припливу боргового капіталу та нарощування готівкової валюти поза банківською системою. За підсумками 2011 р., зведений платіжний баланс був із дефіцитом у 2,4 млрд дол. США [4, с. 7] (табл.).

Табл. Динаміка платіжного балансу України, млн дол. США

Статті платіжного балансу	Роки					
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Рахунок поточних операцій	-1617	-5272	-12763	-1732	-3018	-9006
Рахунок операцій з капіталом та фінансових операцій	4025	14693	9700	-11994	8049	6551
Зведений баланс	2408	9421	-3063	-13726	5031	-2455

Джерело: складено автором на основі [12].

У 2011 р. темпи зростання видатків Зведеного бюджету України уповільнювались, що зумовлювалось обмеженими можливостями фінансування його дефіциту через істотне зменшення запозичень на зовнішніх ринках. Варто зазначити, що майже впродовж 2011 р. доходи зростали динамічніше, ніж видатки (рис. 3). Наслідком цього було істотне скорочення дефіциту Зведеного бюджету України, порівняно з 2010 р., більше, ніж удвічі (табл.) [4, с. 27].

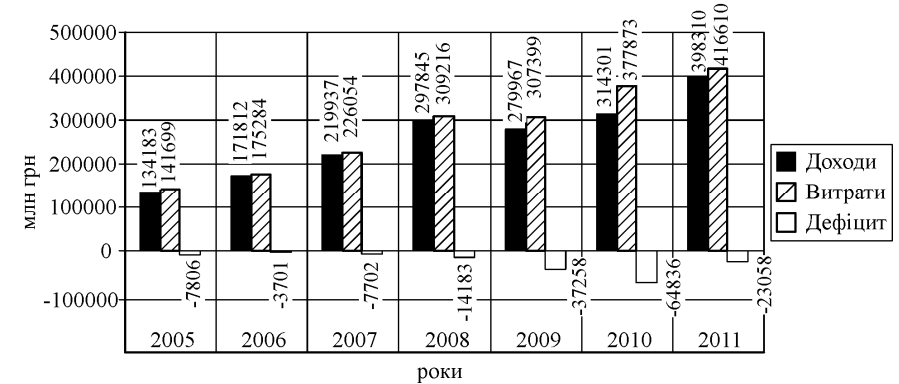

Рис. 3. Динаміка доходів і видатків Зведеного бюджету України
(складено автором на основі даних [4])

Доходи Зведеного бюджету України у 2011 р. становили 398 310,0 млн грн і зросли, порівняно з попереднім роком, на 20,4 %. Таке зростання було зумовлено збільшенням податкових надходжень, а саме: за рахунок податку на додану вартість, податку на прибуток підприємств, податку з доходів фізичних осіб та рентної плати. Протягом 2011 р. зростання доходів значною мірою відбувалось за рахунок істотного зростання надходжень від податку на додану вартість, яке обумовлювалось значним пожвавленням економічної активності суб'єктів господарювання та посиленням адміністрування цього податку. Зростання надходжень від податку на додану вартість відбувалось через збільшення його відшкодування, що дало можливість річний показник надходжень від податку на додану вартість виконати на 26,6 % (порівняно з 2010 р.) [4, с. 27].

Надходження від податку на прибуток підприємств збільшились 2011 р. на 36,5 %, або ж до 55,1 млрд грн унаслідок істотного поліпшення фінансового стану суб'єктів господарської діяльності. Відбулося перевиконання планових показників надходжень цього податку на 14,9 % (порівняно з перевиконанням на 0,5 % 2010 р.). За рахунок зростання заробітної плати надходження до державного бюджету від податку з доходів фізичних осіб збільшилися на 18 %, порівняно з 2010 р. Позитивно на дані загального зростання доходів державного бюджету позначилося зростання на 77,5 % надходжень від рентної плати.

Видатки 2011 р. збільшились, порівняно з 2010 р., на 11,1 %. На їхнє зростання істотно вплинуло збільшення капітальних видатків, оплати роботи працівників бюджетних установ та обслуговування державного боргу. Проте

протягом 2011 р. видатки зростали меншими темпами, ніж у 2010-му, а в деяких періодах року темпи їхнього зростання були дещо меншими за темпи зростання доходів [4, с. 28]. Як свідчить досвід та аналіз наукових публікацій зарубіжних вчених-економістів, останніми роками у країнах із розвинутою ринковою економікою спостерігається тенденція до посилення навантаження на державні фінанси [9, с. 41; 10, с. 14-26], які є головною складовою вітчизняної фінансової системи.

Істотне збільшення навантаження на державні фінанси спричинило проблеми щодо залучення доходів як на вітчизняних, так і на зарубіжних ринках. А це, своєю чергою, призвело до значного зростання обсягів фінансування шляхом залучення зовнішніх позик і досить значне накопичення державного боргу [9, с. 41]. У сучасних умовах, поряд із залученням зовнішніх позик, бажано залучати іноземні інвестиції, створюючи їм відповідні умови, що більш вигідно від запозичень. Варто зазначити, що у складовій загальнодержавних фінансів вітчизняної фінансової системи головну роль відіграє бюджетна система.

Висновки. Розвиток вітчизняних державних фінансів має об'єктивний характер і їх, використовують для виконання відповідних функцій держави та вирішення завдань, покладених на державні органи.

Отже, виходячи з основних завдань і функцій держави, можна стверджувати, що управління та регулювання державними фінансами є основою щодо нормального функціонування держави та розвитку її економіки і забезпечення соціальних гарантій.

Література

1. Базилевич В.Д. Державні фінанси : навч. посібн. / В.Д. Базилевич, Л.О. Баластрин. – К. : Вид-во "Атіка", 2001. – 356 с.
2. Байтова И.М. Государственные финансы и управление ими в Великобритании на современном этапе / И.М. Байтова, А.И. Терминов // Финансы и кредит : журнал. – 2002. – № 22. – С. 96-104.
3. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії / Ш. Бланкарт. – К. : Вид-во "Либідь", 2000. – 654 с.
4. Бюлетень Національного банку України: щомісячне аналітично-статистичне видання. – 2006. – № 2. – 189 с.; 2007. – № 2. – 190 с.; 2008. – № 2. – 189 с.; 2009. – № 2. – 177 с.; 2010. – № 2. – 198 с.; 2010. – № 12. – С. 181-125; 2011. – № 2. – 200 с.; 2012. – № 2. – 232 с.
5. Годме П.М. Финансовое право / пер. и вступ. статья д-ра юрид. наук, проф. Р.О. Халфиной. – М. : Изд-во "Прогресс", 1978. – 429 с.
6. Загородній А.Г. Финансовый словарь / А.Г. Загородний, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. – Вид. 4-те, [перероб. та доп.]. – К. : Т-во "Знання", КОО; Львів : Вид-во ЛБІ НБУ, 2002. – 566 с.
7. Ковальчук С.В. Фінанси / С.В. Ковальчук, І.В. Форкун. – Львів : Вид-во "Новий Світ – 2000", 2006. – 568 с.
8. Комінюк Н.В. Міжбюджетні відносини в Англії / Н.В. Комінюк // Державне управління в умовах інтеграції України в ЄС : матер. наук.-практ. конф. – К., 2002. – Т. 2. – С. 245-247.
9. Кудряшов В.П. Державні фінанси в період проведення реформ / В.П. Кудряшов // Фінанси України : журнал. – 2012. – № 1. – С. 41-58.
10. Кудряшов В.П. Стан державних фінансів та напрями їх оздоровлення / В.П. Кудряшов // Економіка України : політико-економічний журнал. – 2011. – № 3. – С. 14-26.
11. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія) : навч. посібн. / В.М. Опарін. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.]. – К. : Вид-во КНЕУ, 2001. – 240 с.

12. Платіжний баланс і зовнішній борг України за 2005 рік: щоквартальне аналітично-статистичне видання // Вісник Національного банку України : журнал / відп. за вип. Л.М. Патрікац. – К., 2006. – 165 с.; 2007. – 108 с.; 2008. – 105 с.; 2009. – 101 с.; 2010. – 103 с.; 2011. – 105 с.; 2012. – 123 с.
13. Словник сучасної економіки Макміллана : пер. з англ. – Вид. 4-те, [перероб. та доп.] / гол. ред. Девід В. Пірс. – К. : Вид-во "АртЕкс", 2000. – 640 с.
14. Хессин С. Великобритания: снижение темпов экономического роста / С. Хессин // Международная экономика и международные отношения. – 2004. – № 6. – С. 61-71.
15. Черник И.Д. Платежи и сборы как источник местных бюджетов в Европейских странах / И.Д. Черник // Финансы : ежемесяч. научн.-практ. журнал. – 2008. – № 7. – С. 72-73.
16. Norgaard O. Ekonomik Institution and Demokratik Reform: AComparative Analisys of Post – Communist Countries. / O. Norgaard. – London, 2000. – 400 s.
17. Zimerman H. Wassenschaft / H. Zimerman, K. Henke/– Munchen-Vahlen, 1981. – 319 s.

Шушкова Ю.В. Государственные финансы и их место в финансовой системе Украины

Рассмотрена сущность и дана характеристика государственных финансов, обоснован авторский подход к определению их структуры. Раскрыты особенности формирования государственных финансов, их функции и направления использования. Освещены основные аспекты денежных отношений, возникающих в процессе общественного воспроизводства и хозяйственно-финансовой деятельности государства и субъектов предпринимательства, организаций, учреждений и населения.

Ключевые слова: государственные финансы, финансы, финансовая система, структура государственных финансов.

Shushkova Yu.V. Government finance and their place in the financial system Ukraine

The essence and the characteristic of government finances, reasonably author's approach to the determination of their structure. The features of the formation of public finances, their functions and uses. The basic aspects of financial relations arising in the process of social reproduction and economic and financial activities of the state and business entities, organizations, institutions and the public.

Keywords: government finance, finances, financial system, the structure of government finances.

УДК 332:347.73:338.439.66.

Заступ. дир-ра М.Й. Ковач¹, канд. екон. наук;
аспір. А.В. Колодійчук²; викл. О.О. Погоріляк³

ОСНОВНІ ФУНКЦІ СУБ'ЄКТІВ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Подано визначення банківської системи. Розглянуто функції суб'єктів стратегічного управління фінансовою стійкістю банківських систем, що ґрунтується на виконанні нею регулятивної, захисної та стабілізаційної функцій.

Ключові слова: банківська система, державне регулювання, фінансова стійкість банківської системи, суб'єкти стратегічного управління фінансовою стійкістю банківської системи.

¹ Ужгородський торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету;

² Інститут регіональних досліджень НАН України;

³ Ужгородський комерційний технікум